UMETNOST
ARHITEKTURA
DIZAJN 23

Еко-поетике
Eco-poetics

простор за друга бића и нас
space for other beings and us

ЕКО-ПОЕТИКЕ: ПРОСТОР ЗА ДРУГА БИЋА И НАС

UMETNO
STARHIT
EKTURAD
IZAJN23

ECO-POETICS: SPACE FOR OTHER BEINGS AND US

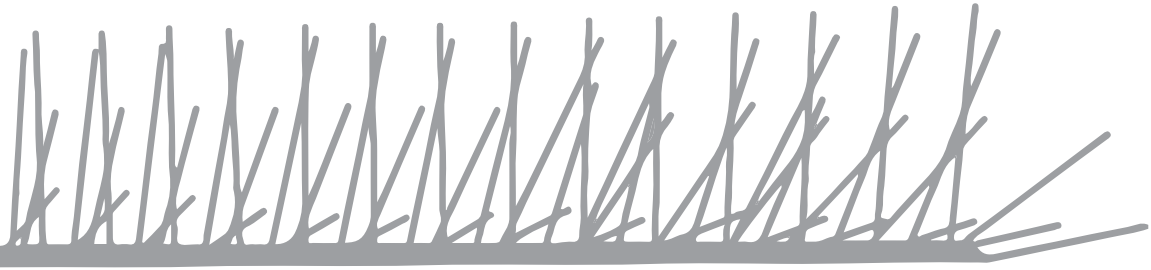

Еко-поетике као критичке праксе

Међу кључним темама на које се наука и уметност фокусирају током протеклих деценија су ***симбиоза*** и ***међузависност*** нас и других живих организама. Када су микроорганизми у питању, имунолошки систем, процес варења (и прехрана уопште) били би незамисливи без доброћудних бактерија и гљивица које живе у нама. Према новијим научним проценама, *90% ћелија у нашем организму чине бактерије [...] свако људско црево је ушло у трајно партнерство с преко 150 врста бактерија, док људска врста одржава око 1.000 главних група бактерија у нашем микробиому црева* (Gilbert, Sapp and Tauber, 2012: 327). Када се узму у обзир бактерије које живе у симбиози с нашим дисајним органима, кожом, устима и отворима гениталија, тај број је знатно већи.

Микроорганизми имају пресудну улогу не само у функционисању наших организама него и у одржавању хигијене у урбаним структурама. Тако пречишћавање канализационих вода директно зависи од доброћудних бактерија и плесни које се хране нашим органским отпадом. Градови не само да би били ненасељиви без њих него су оне директно утицале и на развој архитектуре и канализационе инфраструктуре какву познајемо. Исто тако различите врсте плесни и гљива, као бића која конзумирају све врсте органског отпада, директно прочишћавају наша насеља и уклањају из њих све одбачено што би могло постати штетно по наше здравље. Поред тога, гриње и мањи инсекти се прехрањују тонама мртвих ћелија коже и косе које одбацимо током живота и тиме знатно утичу на то да нам је простор овакав каквог га познајемо.

Микроорганизми и њихов значај за наше здравље и околину углавном остају изван домена видљивог, док нам, рецимо, не затребају пеницилин или друге плесни да се изборимо с инфекцијом коју су изазвале по нас штетне бактерије. Међутим, већи организми и мера у којој смо зависни од њих такође остају изван поља видљивог и свесног. Људи који живе у градовима можда нису никада видели уживо краву, можда не једу уопште месо, али не би никако могли да избегну да користе асфалтиране површине и возила у чијим се гумама налазе деривати крављих тела. Од животиња узгајаних на фармама или у лабораторијама зависимо у великој мери, кроз различите врсте индустрије (прехрамбена, аутомобилска, фармацеутска), индиректним коришћењем деривата животињског порекла као што су хормонске терапије или производи за које нисмо ни свесни да садрже материје животињског порекла.

Савремене уметничке и кустоске праксе често проблематизују ове и сличне појаве, отварајући питања на тему колико смо зависни од експлоатације животињских живота и ткива. Тако је 2010. године, 12. број часописа о природи у визуелној култури *Antennae – The Journal of Nature in Visual Culture* био посвећен уметничким праксама које се окрећу свињама. У број су укључени прилози и интервјуи 13 аутора и уметничких колектива: Карстен Холер (Carsten Höller) и Розмари Трокел (Rosemarie Trockel), Ђовани Алој (Giovanni Aloi), Сузај Мекју (Susan McHugh), Елио Какавале (Elio Caccavale), Fieldclub, Вим Делвој (Wim Delvoye), Кристиен Миндертсма (Christien Meindertsma), Инса Винклер (Insa Winkler), Катрин Бел (Catherine Bell), Брет

Мицел (Brett Mizelle), Кјара О'Рајли (Kira O'Reilly) и Астрид Коглер (Astrid Kogler).

По речима генералног уредника, Ђованија Алоја, у том броју часописа се свињи приступа као *животињи на граници. Понекад кућни љубимац, други пут штеточина, анонимна сеоска животиња, извор катастрофалних страхова од пандемије, незаобилазни научни био-ресурс, симпатичан измишљени лик, али по могућности на тањиру, печен или млевен. Историјски веома близу нама, али у исто време држана на згодној удаљености […] Више није за живот у дивљини, еволуирала кроз миленијуме детериторијализованог заточеничког постојања, постмодерна свиња драматично поставља „питање идентитета". Где се животиња завршава, а где почињемо? Ко која значајније обликује у овом постајању?* (Aloi, 2010: 3). Ово су управо кључна питања када је реч о експлоатацији или о било каквом другом односу према другим живим бићима – колико нас наш однос према њима обликује и колико су она део нас?

Изложба *Еко-поетике: простор за друга бића и нас* окупља уметнике и архитекте око комплексних питања као што су: Како делимо простор с другим бићима? Колико смо свесни других бића у својој непосредној околини? Како различита бића утичу на квалитет нашег живота? Овим питањима се не може приступити из угла само једне дисциплине јер она захтевају интердисциплинаран, па чак и трансдисциплинаран приступ, али уметност има врло значајну улогу у указивању на кључне проблеме који се тичу управо нашег односа према другим живим бићима.

Изложба садржи инсталације Миљене Вучковић, Катарине Јовановић Allfe и Сенке Тривунац које су продуциране овом приликом и први пут приказане, затим рецентне радове Владимира Перића Талента, Предрага Терзића, Јелене Мицић и Немање Миленковића који промишљању простора приступају на критички и еколошко-освешћени начин, као и рад Ненада Гајића који је недавно постао део колекције Културног центра Панчева. Из радова ових аутора може се закључити да *еко-поетике* нису нешто што је утемељено, дато, канонско и подразумевано у стваралачкој пракси, него да оне настају из борбе, често активистичке, за живот с другим бићима као мерилом квалитетног живота, или за услове да се тај квалитет живота оствари. Штавише, њихови радови упућују на бројне механизме ***контроле***, ***сузбијања*** и/или ***уклањања*** других живих бића из човекове непосредне околине, при чему уметничка пракса и уметничка истраживања на комуникативан и некад духовит начин приказују како ти механизми изгледају када се сагледају из другог угла.

Простор за птице, простор за људе

Урбане структуре нису само станишта људи и кућних љубимаца, што се често изгуби из вида. Градови су станишта и многих угрожених врста птица и оних које су за сада још у бројевима које нису забрињавајући. Неке од њих само чујемо, неке и видимо, а све чешће до нас стижу информације о драстичним смањењима њихових популација узрокованим пестицидима који се користе за уклањање инсеката. У градовима, пак, можемо видети и трагове свести да градове треба учинити што приступачнијим птицама. Тако, на пример, на неким бруталистичким солитерима и блоковима из седамдесетих и осамдесетих година прошлог века могу се приметити наменски остављени отвори у којима се гнезде мање грабљивице као што су ветрушке. Током хладних дана зиме можемо остављати сунцокрет и просо малим птицама као што су сенице, црвенрепке, црвендаћи, врапци. Можемо такође помагати и другим малим градским животињама као што су јежеви који хибернирају током зиме и којима је потребно да имају

мир у рупама у земљи, између зграда или на неком другом скровитом месту.

Међутим, у градовима је много више механизама сузбијања насељавања птица. На зградама се често могу видети трагови порушених гнезда ласта које су уклонили станари кроз најближе прозоре. Лајтмотив градова у последње време су бодље које се постављају као препрека слетању и гнежђењу голубова. Иако се ове бодље могу позитивно користити да птицама блокирају приступ далеководима на којима могу страдати, њихово коришћење често превазилази сваку меру. Тако су у многим градовима станари кућа ове бодље постављали и на гране дрвећа испод којих су паркирали аутомобиле, што је 2017. године у Бристолу изазвало велики отпор у јавности. Управо оваквим механизмима сузбијања и одузимања станишта птицама окреће се Катарина Јовановић Allfa у својој интервенцији и на духовит начин исти тај механизам користи да би људима онемогућила коришћење (њиховог) простора.

Инверзију онога што је намењено људима и онога што је намењено птицама примењује и Владимир Перић Талент у свом дугогодишњем пројекту *Солитер за птице*. Настао као директан одговор на нехумане политике градње које теже што већој продаји станова на што мањем простору, *Солитер за птице* чини 160 кућица за птице поређаних у структуру солитера од 20 спратова. Перић концепт рада објашњава на духовит начин – како је кућица за птице неприлагођена савременом контексту у којем хуманизам, емпатија или уважавање индивидуалности нису претерано значајни појмови, те је мера градње само профит, без обзира на адекватност таквог становања и квалитет живота, млади архитекта долази до генијалне идеје изградње солитера за птице, надајући се да ће ово постати глобална ситуација и за становање птица, а да ће све заслуге, како кроз славу тако и кроз новац, отићи управо њему (cf. *Arhitekton*, 1. 3. 2020).

Перић је овај објекат подигао прво у Аустрији, затим у Ријеци, у оквиру пројекта *Извринути цеи* Музеја модерне и савремене умјетности, као део програма *Rijeka 2020 – Europska prijestolnica kulture*. У оба *Солитера*, по неколико птичјих парова изградило је своја гнезда, што је велик допринос и за концпет Перићевог рада као специфичне *живе* скулптуре и од значаја за птице које својим усељавањем *надограђују* уметнички рад. *Солитер за птице* је био постављен и 2020. године у Градском парку у Чачку, у оквиру 30. Меморијала Надежде Петровић, при чему је уметник увео малу диверзију у свој рад. Наиме, отварање *Солитера* представљало је симболично уклањање црвених крстића којим су отвори у кућице били блокирани, те је до тог момента објекат представљао *карантин за птице*, у духу актуелне глобалне ситуације. Како већину малих градских птица чине селице, Перић је у контексту нарушавања еко-система и забране кретања током пандемије подигао тај трећи *Солитер за птице* како би био критички објекат у јавном простору и потенцијално ново станиште малих птица.

Људски простор за биљке; сценирање и управљање животима

Када је у питању сузбијање и уклањање других бића из наше непосредне околине, оно се не односи само на птице и инсекте него и на биљке. Поред тога што самоникле биљке имају све мање површина за раст, оне се и систематски уништавају због алергија на полен и сузбијања крпеља који преносе многе болести, укључујући лајмску болест. Када су градски простори у питању, они су поље биополитике и контроле живота биљака кроз механизме сузбијања и заштите, јер су многа стабла и целине морали бити заштиће-

ни као споменици природе да би им право на живот било загарантовано. Поред тога, насељени простори су и места где се биљке уводе вештачким путем, те се хуманизација животног простора биљкама врши најчешће путем саксија у којима можемо имати најегзотичније, неаутохтоне, па чак и инвазивне врсте. Кроз инсталације Миљене Вучковић и Предрага Терзића увиђамо да живот тих биљака у саксијама постаје врло сличан животима људи у малим, скученим, неадекватним и изолованим животним и радним просторима. Али оне такође постају и средство комуникације и повезивања с другим људима, пут за откривање читавих нових светова.

Када су у питању механизми управљања животом, недоследни и противречни механизми заштите и управљања загађењима средине су у центру уметничких истраживања Немање Миленковића и Јелене Мицић. Миленковић истражује однос заштићених подручја и спортско-туристичког лова у њима, а на његовим радовима видимо и два древна цивилизацијска симбола – со као симбол људи, намирницу без које се не може живети, средство за конзервацију меса и животињских деривата, средство које се користи у процесу зашивања рана; те приказ јелена који је имао значајно место у историји хришћанства и породичних грбова, али се заборавља да је жива врста која има право на слободан живот, а не само на живот до следећег организованог лова. У фокусу пројекта *Црвена анализа* Јелене Мицић налази се загађење ваздуха, воде, тла, као и свега у њима, које нам је видљиво само зато што гвожђе и његови деривати остављају приметну црвену нијансу. Сва остала загађења која нису толико уочљива остају у домену тешко приметног, непоказивог, недоказивог, те и незаустављивог, а излазе на видело тек када се почну осећати последице које стварају.

Из свега овога се може закључити да је наш живот с другим бићима резултат бројних система уклањања, сузбијања, контролисања, вештачког увођења и одржавања. Ближа и даља околина коју познајемо је стално балансирање између сузбијања непожељног и подстицања пожељног, биле то егзотичне биљке у климатској зони која им не одговара или поља хибридних житарица. У таквом контексту, уметници често предузимају акције које доприносе освешћивању *ишчашености* света која настаје применом биополитика. Британски уметник Сајмон Старлинг (Simon Starling) реализовао је неколико акција с биљкама које су историјски измештене из свог природног окружења. Акцијом *Спасени рододендрони* (*Rescued Rhododendrons*, 1999) превезао је седам биљака ове врсте из Шкотске у Шпанију, из које је врста уведена у Британију, 1763. године. Обрнутим поступком изместио је кактусе из пустиње Табернас у Шпанији, у коју су уведени током XV века, а затим је још врста уведено XX века за потребе снимања вестерн филмова. Међутим, њих није вратио на подручје порекла, него их је изложио у галерији Portikus у Франкфурту, коју је климатски изменио загревањем да би кактуси могли преживети, а потом их вратио у Шпанију. На просторима постјугословенског региона, на сличне теме је реаговао Марко Брецељ који је спроводио хумористичне, меко терористичке акције као реакцију на одлуку градоначелника Копра да купи 215 великих палми средствима из буџета, од којих је свака коштала 2.500 евра, а 75% их није преживело прву зиму.

У контексту симулације богатства биодиверзитета увођењем бића која му не припадају, док се паралелно прави биодиверзитети уништавају, уметници критички приступају још драстичнијим симулацијама које чак ни не укључују жива бића. Тако у радовима Сенеке Тривунац и Ненада Гајића видимо објекте који имају запањујућу сличност с правим животињама. Упркос максималној физичкој (ликовној) сличности са живим бићима, ови

објекти се уопште не крећу или се померају једним понављајућим покретом и налазе се у инсценираним, контролисаним окружењима. Овакве настале сцене нас упућују да критички посматрамо проблеме као што су свођење живих бића на једну једину функцију која нама одговара (да их гледамо, да их ловимо због рогова, да их једемо или нешто друго). Оне нас такође наводе да критички размишљамо о томе по коју цену у својој непосредној близини видимо животиње које чак не живе ни на истом континенту као ми.

У инсталацији *Оīољавање симулакрума* Сенке Тривунац деконструише се привидна нормалност ситуације да су нам животиње непосредно близу, и то поготово животиње бројних разлитичих врста које никада не бисмо могли видети на једној природној локацији. Збирке природњачких музеја, зоолошки вртови, збирке трофеја, простори у којима су нелегално увезене *еīзоīичне* животиње или аутохтоне дивље животиње лишене слободе – све су то места која стварају лажну илузију да имамо права да имамо у својој близини дивље животиње због знања, због престижа или из неких других разлога. На сличан начин, објекат Ненада Гајића симулира живот који нисмо у стању да реанимирамо, створимо, очувамо, разумемо, постављајући нас тиме у ситуацију да схватимо да нисмо у могућности да *конīролишемо* живот других бића и да контрола често води сузбијању, лишавању, осиромашивању или стварању илузије да суживот постоји.

Уместо закључка

Наш животни простор је резултат многих бескомпромисних приступа природи на основу којих сузбијамо или подстичемо нежељена или жељена бића у својој околини. Тако смо доживели XXI век без куге, сузбијамо маларију, сузбијамо оболевање од паразита који се могу добити из *нечисīе* воде. Међутим, у том процесу заборављамо да биљке не служе само да би лепо мирисале и лепо изгледале, заборављамо на плесни које уклањају органски отпад, на ситне животиње које једу инсекте који потенцијално могу преносити разне болести и које страдају када се на инсекте примењују тешко токсични пестици. Заборављамо да простор који заузимамо није само наш, да чак ни наша тела нису само наша већ су станиште многих доброћудних бактерија и гљивица које нам омогућавају да варимо храну, дишемо, живимо.

Из тог разлога изложба *Еко-īоеīике: īросīор за друīа бића и нас* окупља уметнике, архитекте и публику да размишљају на тему дељења животног простора с другим бићима, поготово у урбаним срединама. Колико наш живот зависи од тих бића, колико је наш идентитет само наш? Изложба је тек мали допринос на велику тему опстанка којој треба свакодневно и с највећим напорима налазити решења, борити се против тровања пластиком, пестицидима, честицама метала, борити се за живот бактерија и већих бића која су милијардама година старија од нас и чију потпуну улогу у еко-систему, уз сва достигнућа науке, не можемо још у потпуности да схватимо.

Соња Јанков

Aloi, Giovanni (ed.), “Pig” – special issue of *Antennae: The Journal of Nature in Visual Culture*, 12 (Spring 2010)

Gilbert, Scott F., Jan Sapp and Alfred I. Tauber, “A Symbiotic View of Life: We Have Never Been Individuals”, *The Quarterly Review of Biology*, Vol. 87, No. 4 (December 2012), 325–341

„Drugi Neboder za ptice je u Rijeci – a prvi?”, *Arhitekton*, 1. 3. 2020.

МИЉЕНА ВУЧКОВИЋ | MILJENA VUČKOVIĆ

ФЕНОМЕН

Вече, заправо крај дана. Улазим у стан. Мали је, зато делује натрпано, иако нема много ствари. Ни не треба ми пуно, па да заузимају место мојим драгим биљчицама. То је њихова кућа, ја и овако никад нисам ту.

Нови мали станови, нови баштенски трендови – лаки, необавезујући, могући. Тако сам и ја почео, прво наивно, па сам насео на *succulent fever*. Лако сам долазио до биљака, па савета, а на крају и нових познаника и пријатеља преко различитих профила – сваког лепшег од претходног. А онда се током короне, живот претворио у post и vlog, зидови у concept store, mood и pinterest board. Мој профил је постао стварнији и (важнији?) од аналогног живота. А то је било и једино што сам могао да контролишем: своја четири – премала и преблизу постављена – зида, и оно између њих. Па сам садио, пресађивао, премештао, постављао, уклапао, фоткао.

Али, ако ћемо искрено, није само корона крива тад се само захуктало. Почело је пре тога, и наставља се. Различите околности – друштвене, финансијске, другачији поглед на свет него код мојих родитеља, ма свашта – резултирале су у тиме да немам деце ни љубимаца, а биљке расту, мењају се, неке и вену истина, али све тихо, хвала им. У ствари, имам све што желим – “pets are the new kids, and plants are the new pets”.

Ја нисам помодар, никако. Знао сам шта је монстера пре него што је освојила интернет. Али признајем да нисам мислио о томе колико је моћна и лепа. Драго ми је што људи све каче, па је лако наћи свашта корисно, и савет и искуство, идеју или инспирацију.

Моје биљке имају име, наравно. Неко каже да је све то болесно. Ја не мислим тако. Ни не мислим много о свему томе. Само уживам.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: инсталација, променљиве димензије, 2023.

PHENOMENON

Evening, actually the end of the day. I am entering the apartment. It's small, so it seems cluttered, even though there aren't many things. I don't even need much, the stuff would only take the place from my dear plants. It's their house, I'm almost never here anyway.

New small apartments, new garden trends – easy, non-binding, manageable. That's how I started, first naively, then I got *succulent fever*. I easily found plants, then advice, and finally new acquaintances and friends through different profiles – each one more beautiful than the other. And then during the pandemic, life turned into post and vlog, the walls into a concept store, mood and pinterest board. My profile has become more real and (more important?) than my analogue life. And that was the only thing I could control: my four – too small and too closely placed – walls, and what was between them. So I planted, transplanted, moved, placed, fitted, photographed.

But, if we're being honest, it's not just the pandemic that's to blame, it just got hotter then. It started before that, and it continues. Various circumstances – social, financial, a different worldview to those of my parents, whatever – resulted in me not having children or pets, and plants grow, change, some even wither, but all quietly, thank you. Actually, I have everything I want –"pets are the new kids, and plants are the new pets."

I'm not fashionable, not at all. I knew what Monstera was before it conquered the internet. But I admit I didn't think about how powerful and beautiful it is. I'm glad that people post everything, so it's easy to find all kinds of useful things, and advice and experience, ideas or inspiration.

My plants have their names, of course. Some say it's sick. I do not think so. I don't even think much of it. I'm just enjoying.

SPECIFICATIONS: installation, variable dimensions, 2023

КАТАРИНА ЈОВАНОВИЋ ALLFA | KATARINA JOVANOVIĆ ALLFA

Сама изложеност уметности је тема или ситуација. Волим да експериментишем с људима и да их укључим у свој рад. Желим да посетиоци на неки начин учествују у раду, да директно доживе уметничко дело пре него што га посматрају или перципирају са стране. То значи да мој рад мора директно да буде повезан с њиховим искуством присуствовања на изложби. Та директност и постављање људи у такву ситуацију су разлози због којих сам почела да се бавим перформансом, као што је зазидавање, где играм с простором, затвореним простором или ограничењима. Када не укључујем посетиоце директно, користим сам изложбени простор како бих створила ситуацију која произлази из њиховог искуства тог простора и саме уметности. То је нешто што тежим да осећам када стварам уметност, однос гледања на реалност и учешћа у њој.

Моји радови користе просторност као једну од димензија рада. Свакако је да динамика унутар простора конституише тај простор, а људско кретање и тачке задржавања на неки начин дефинишу његов значај.

Да ли нам недостаје простора? Не, ми га имамо, али не користимо га на одговарајући начин. Често не схватамо како да живимо у складу с отвореним простором који нам је на располагању. Уместо тога, често имамо тенденцију да га попунимо или заузмемо. Питање је зашто немамо осећај суживота с другим бићима и околином у којој се налазимо, већ често сматрамо да имамо право да је антропоцентрично мењамо. Ово је последица сложеног историјског контекста. Уметност сама по себи не може променити ово стање, али може нас натерати да размотримо људске потребе и психолошке аспекте овог проблема. Можемо се бавити страхом од отвореног простора и потребом да га испунимо, и разумети како се осећамо загушено када то учинимо. У мом раду, фокус је на последицама, оно што ствара утисак, а не само на критику. Можемо се не слагати око много тога, али често делимо сличне последице, и то је оно што, према мом мишљењу, може утицати на свест јер директно погађа људе.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ РАДА: *in-situ* инсталација, променљиве димензије, 2023.

ФОТОГРАФИЈЕ: перфроманс *Зазидавање*, из архиве уметнице; акција чишћења простора Дома културе у Јаловику, из архиве уметнице.

The very exposure of art is a theme or situation. I like to experiment with people and involve them in my work. I want visitors to participate in the work in some way, to experience the work of art directly before observing or perceiving it from the side. This means that my work must be directly related to their experience of attending the exhibition. That directness and putting people in such a situation are the reasons why I started performance practice and works like *Embedding* in which I play with space, closed space or limitations. When not involving visitors directly, I use the exhibition space to create a situation that emerges from their experience of that space and the art itself. This is something I tend to feel when I create art, the relationship between looking at reality and participating in it.

My works use spatiality as one of the dimensions of the work. It is certain that the dynamics within a space constitute that space, and human movement and stopping points somehow define its significance.

Are we running out of space? No, we have it, but we are not using it properly. We often do not understand how to live in harmony with the open space available to us. Instead, we often tend to fill it up or occupy it. The question is why don't we have a sense of coexistence with other beings and the environment we are in, but we often think we have the right to anthropocentrically change it. This is a consequence of the complex historical context. Art alone cannot change this condition, but it can make us consider the human needs and psychological aspects of this problem. We can deal with the fear of open space and the need to fill it, and understand how we feel suffocated when we do it. In my work, the focus is on the consequences, not just criticism. They are the ones that create an impression. We may disagree on a lot, but we often share similar consequences, and that is what I think can address consciousness because it directly affects people.

SPECIFICATIONS: *in-situ* installation, variable dimensions, 2023.

PHOTOGRAPHS: performance *Embedding*, from the archive of the artist; action of cleaning the Cultural Center in Jalovik, from the archive of the artist.

ЈЕЛЕНА МИЦИЋ | JELENA MICIĆ

ЦРВЕНА АНАЛИЗА

Интердисциплинарни истраживачки пројекат *Црвена анализа* реализован је 2022. године у сарадњи с Покретом грађана *Тврђава* (Смедерево) и кустосем Дејаном Васићем. Пројекат је започет вишемесечним процесом прикупљања објеката и узорака тла, воде и ваздуха у селу Радинац код Смедерева, које се налази у непосредној близини фабрике за производњу гвожђа и прераду челика. Сви сакупљени узорци били су прекривени или садржали уочљиве трагове црвене прашине за коју се путем хемијских анализа установило да садржи високе проценте арсена, олова, хрома, бакра, цинка, кобалта, никла, баријума, ванадијума. Проистекла дискурзивна изложба *Црвена анализа* представља скупљене објекте, податке, приказе локалитета и новонастале естетско-критичке артефакте попут зидне слике од пигмента добијеног из загађеног тла.

НА ФОТОГРАФИЈИ: *Најлон* (детаљ пројекта *Црвена анализа*), најлон с наслагама црвене прашине, добијени објекат, љубазношћу породице Стојановић из Радинаца. Хемијски састав: 6,4 mg арсена; 260 mg олова; 46 mg хрома; 54 mg бакра; 2.300 mg цинка; 4,1 mg кобалта (потенцијално радиоактивног тешког метала); 16 mg никла; 68 mg баријума; 16 mg ванадијума. Фотографија с изложбе у УЛУС галерији, (3 – 15. 8. 2022), © Иван Зупанц

Пројекат *Црвена анализа* подржали су Министарство уметности и културе, јавног сектора и спорта (BMKÖS, Аустрија), Министарство културе и информисања (Србија), Градски секретаријат за културу (Београд).

RED ANALYSIS

The interdisciplinary research project *Red Analysis* was realized in 2022 in cooperation with the citizens' movement Tvrđava (Smederevo) and curator Dejan Vasić. The project began with a months-long process of collecting objects and samples of soil, water and air in the village of Radinac near Smederevo, which is located in the immediate vicinity of a factory for the production of iron and steel processing. All collected samples were covered or contained visible amounts of red dust, which was found to contain high percentages of arsenic, lead, chromium, copper, zinc, cobalt, nickel, barium, and vanadium through chemical analysis. The resulting discursive exhibition *Red Analysis* presents collected objects, data, representations of localities and newly created aesthetic-critical artefacts such as a wall painting made of pigment obtained from polluted soil.

IN THE PHOTO: *Nylon* (detail of the *Red Analysis* project), nylon with deposits of red dust, a gift, courtesy of the Stojanović family from Radinac. Chemical composition: 6.4mg of arsenic; 260mg of lead; 46mg of chromium; 54mg of copper; 2300mg of zinc; 4.1mg cobalt (potentially radioactive heavy metal); 16mg of nickel; 68mg of barium; 16mg of vanadium. Photograph from the exhibition in the ULUS gallery, (3-15 August 2022), © Ivan Zupanc

The Red Analysis project was supported by the Ministry of Arts and Culture, Public Sector and Sports (BMKÖS, Austria), Ministry of Culture and Information (Serbia), City Secretariat for Culture (Belgrade).

НЕМАЊА МИЛЕНКОВИЋ | NEMANJA MILENKOVIĆ

ЈЕДНА ОД МНОГИХ ПРИЧА О НЕСТАЈАЊУ

Инсталација *Једна од многих прича о нестајању* је скуп различитих радова који су настали као резултати уметничког истраживања савремене праксе лова на територији Специјалног резервата природе *Горње Подунавље*. СРП *Горње Подунавље*, заштићено природно добро I категорије, део је великог резервата биосфере *Бачко Подунавље*, које се налази на северозападу Војводине и карактеристично је по присуству многих биљних и животињских врста, од којих је велики број под строгом заштитом. Интересовање које сам стекао за ову природну територију везано је за највећу популацију европског јелена, лајтмотив који се појављује у мојој уметничкој пракси у различитим серијама, али који је такође мотив за промоцију туристичко-ловних услуга које нуди Јавно предузеће *Војводинашуме* (задужено за спровођење заштитних мера, али и издавање ловачких дозвола). Скуп радова заједно чини поставку која садржи наратив спекулативног карактера, креирајући односе који акцентују актуелне еколошке проблеме као што су губитак природног станишта и површина, губитак животињских врста и деконструкција постојећих екосистема.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: инсталација променљивих димензија коју чине: цртежи (оловка и бојица на папиру, 6x29, 7x42 cm), који приказују јелена и срну у интеракцији с другим угроженим животињским врстама као што су мала чигра, орао белорепан и црна рода; комади животињске коже с ласерски изгравираним реченицама које реферишу на књигу *И ЖИВОТИЊЕ ИМАЈУ ПРАВА* (Нови Сад: *Академска књига*, 2018); 25 килограма морске соли и рогови јелена. Година: 2023. ФОТОГРАФИЈЕ: Дарија Драгојловић, Никола Радић Луцати, Јелена Мијић.

ONE OF MANY STORIES ABOUT DISAPPEARING

Installation *One of the many stories about disappearing* is a collection of different works that were created as a result of artistic research into contemporary hunting practices on the territory of the Special Nature Reserve "Gornje Podunavlje." SNR "Gornje Podunavlje" a protected natural reserve of the 1st category, is part of the large "Bačko Podunavlje" biosphere reserve, which is located in the northwest of Vojvodina and is characterized by the presence of many plant and animal species, a large number of which are under strict protection. The interest I have acquired in this natural territory is related to the largest European deer population, a leitmotif that appears in my artistic practice in various series, but which is also a motive for the promotion of tourist-hunting services offered by the Public Enterprise "Vojvodinašume" (responsible for implementing protective measures but also the issuing of hunting permits). Together, the set of works form an installation that contains a narrative of a speculative nature, creating relationships that accentuate current ecological problems such as the loss of natural habitats and surfaces, the loss of animal species and the deconstruction of existing ecosystems.

SPECIFICATIONS: installation of variable dimensions consisting of: drawings (graphite and colour pencils on paper, 6 x 29.7 x 42 cm) depicting deer and doe interacting with other endangered species such as little tern, white-tailed eagle and black stork; pieces of animal skin with laser-engraved sentences that refer to the book *ANIMALS HAVE RIGHTS, TOO* (Novi Sad: Akademska knjiga, 2018); 25 kilograms of sea salt and deer antlers. YEAR: 2023. PHOTOGRAPHS BY: Darija Dragojlović, Nikola Radić Lucati, Jelena Mijić

Skupo ćete,
veoma skupo platiti,
simbolično uzevši,
to što se naši životi tretiraju kao obična roba
koja se može proizvesti,
a zatim neodgovorno likvidirati.

ВЛАДИМИР ПЕРИЋ ТАЛЕНТ | VLADIMIR PERIĆ TALENT

МОДУЛ ЗА *СОЛИТЕР ЗА ПТИЦЕ*

Солитер за птице је дугогодишњи уметнички пројекат који је започет 2003. године, у оквиру међународног Симпозијума уметника *XYZ Kunst aus Holz* у Аустрији. Симпозијум је био одржан у склопу фабрике за производњу луксузних кућа од дрвета која је уметницима стављала на располагање материјале и све алате за обраду дрвета. Једна кућица за птице коју је уметник ручно тада направио, временом је постала елемент/модул у *Солитеру за птице*, *живој* скулптури од укупно 160 оваквих кућица од којих су неке постале гнезда малих градских птица. Као критички објекат који указује на смањивање броја градских птица и политику градње која настоји да због профита што више људи смести у што мањи простор, *Солитер за птице* је до сада подигнут у Аустрији, Ријеци и Чачку, а није искључено да ће се појавити још негде јер постоји модул и модулар по којем се прави, као и потреба птица да имају станиште.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: ручно направљена кућица за птице, дрво, 2003. Фотографије: *Солитер за птице*, из архиве уметника.

MODULE FOR *SKYSCRAPER FOR BIRDS*

Skyscraper for birds is a long-term art project that was started in 2003 as part of the international artist symposium *XYZ Kunst aus Holz* in Austria. The symposium was held within the factory for the production of luxury wooden houses, which provided the artists with materials and woodworking tools. One birdhouse, hand-made by the artist, became an element/module in *Skyscraper for birds*, a "living" sculpture of a total of 160 such houses, some of which became nests for small birds living in urban areas. As a critical object that points to the decrease in the number of birds in urban areas, and the construction policy that seeks to accommodate as many people as possible in as small a space as possible for the sake of profit, *Skyscraper for birds* has been so far erected in Austria, Rijeka and Čačak. It is not excluded that it will appear elsewhere, because there is a module and a modular that enable its construction, as well as the need for birds to have a habitat.

SPECIFICATIONS: handmade birdhouse, wood, 2003. Photos: *Skyscraper for birds*, from the artist's archive.

ПРЕДРАГ ТЕРЗИЋ | PREDRAG TERZIĆ

РАЗЛОГА НЕМАМ АЛ' ОПЕТ САМ СПРЕМАН

Радови су настајали од 2019. године, а у себи садрже сегменте из спорта (кошарке), уметности и популарне културе. Током рада на акварелима, покушао сам да истражујем моменте с кошаркашких утакмица, касније да их спајам с одређеним сегментима из историје уметности, као и тренуцима који се издвајају из протока времена.

Већина акварела су записи из свакодневнице која нас окружује с упливом новонасталих актуелних догађања. Кроз радове разматрам на који начин се може објаснити/разумети данашње окружење и како се може увидети проток времена и простора; питамо се о времену и простору у ери дигиталног окружења и убрзања, како се сналазимо и на који начин се држимо одређених форми, а које се неминовно мења при сваком новом таласу. У тоталном обиљу сензација којима смо окружени, питамо се и како пронаћи одређену информацију која нас може довести до *здравоī разума* и тиме се спасти од привремености. Сва ова питања која се постављају дају нам ново осећање да све што се дешава некако лебди, без историјског одређења, концептуалне дефиниције и критичког просуђивања. Таква врста парадигме је место за деловање и тражење могућег излаза или одговора на постојеће стање.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: инсталација, променљиве димензије, од 2019. Фотографије из архиве уметника.

I HAVE NO REASON, BUT I'M STILL READY FOR THE SEASON

The works have been created since 2019, and they contain segments from sports (namely, basketball), art, and popular culture. While working on these watercolors, I tried to explore specific moments from basketball games, and later combined them with certain segments from the history of art as well as with the moments standing out from the passage of time.

Most of the watercolors represent records of the everyday life that surrounds us, influenced by current events. Through my works, I examine the way in which today's environment can be explained/understood and the way in which we become aware of the passage of time and space; we consider time and space in the era of digital environment and acceleration, and we wonder how we manage in those two aspects and in what way we stick to certain forms, while time, as well as space, inevitably change with each new wave. In a complete abundance of sensations that we are surrounded by, we also wonder how to find certain information that can lead us to *common sense* and thereby rescue us from temporariness. All these arising questions offer us a new feeling that everything that happens is somehow floating, without historical determination, conceptual definition, and critical judgment. This kind of paradigm is a place for acting and searching for a possible way out or for the answer to the existing situation.

SPECIFICATIONS: installation, variable dimensions, since 2019. Photographs from the artist's archive.

СЕНКА ТРИВУНАЦ | SENKA TRIVUNAC

ОГОЉАВАЊЕ СИМУЛАКРУМА

У серији фотографија *Оīољавање симулакрума* документујем вештачке приказе покрета и живота у Природњачком музеју у Њујорку. Документарни приступ овде не замрзава у фотографији покрете, активност, живот, него приказује нешто што је иначе непокретно, мртво, инсценирано и симулирано – живот различитих животиња с разних континената, који је нама наизглед у непосредној близини, надохват руке. Ова симулација њиховог живота је толико верна да сам желела да је документарном фотографијом изместим из једног у други изложбени простор како би могло да јој се критички приступи.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: фото-инсталација, димензије променљиве, 2023.

EXPOSING THE SIMULACRUM

In the photo series *Exposing the simulacrum*, I document the artificial representations of movement and life in the Museum of Natural History in New York. The documentary approach here does not "freeze" movements, activity, life in photographs, but shows something that is otherwise immobile, dead, staged and simulated – the life of different animals from different continents, which are seemingly in our immediate vicinity, at the grasp of our palms. This simulation of their life is so faithful that I wanted to use documentary photography to move it from one exhibition space to another so that it could be approached critically.

SPECIFICATIONS: photo installation, variable dimensions, 2023

НЕНАД ГАЈИЋ | NENAD GAJIĆ

ONE MOMENT

Идеја за рад потекла је из видео-снимка на интернету, на коме се види тек излегла птица која је испала из гнезда. Повређена и сломљена, бори се за живот. Аутор снимка на све могуће начине покушава да је врати у живот, али на крају дана не успева и птица умире. У овој птици и овој борби за њен живот види се јасна и недвосмислена симболика крхкости и краткоће животног циклуса, која стоји у спрези и директној супротности с нашим покушајима да живот учинимо великим, важним и богатим. Ова тензија и противљење отварају многа даља питања и дилеме у вези с овим радом. Реалистичан и прецизан приказ ове минијатурне скулптуре тек излежене птице додатно је побољшан симулацијом дисања коју изводи машина која покушава да се што више приближи живом бићу, остављајући у том покушају чудан, нејасан и амбивалентан осећај.

СПЕЦИФИКАЦИЈЕ: силикон, пластика, коса, метал, ДЦ мотор, 7,5 cm x 7, 5 cm x 3 cm, 2019. Рад се налази у колекцији Културног центра Панчева.

ONE MOMENT

The idea for the work came from a video on the Internet, which shows a newly hatched bird that fell out of its nest. Injured and broken, he fights for his life. The author of the video tries to bring him back to life in all possible ways, but at the end of the day, he fails and the bird dies. In this bird and this struggle for its life, a clear and unambiguous symbolism of fragility and shortness of the life cycle can be seen, which stands in conjunction and direct conflict with our attempts to make life great, important, and rich. This tension and opposition raise many further questions and dilemmas related to this work. The realistic and precise depiction of this miniature sculpture of a newly hatched bird is further enhanced by a simulation of breathing performed by a machine trying to get as close as possible to a living being, leaving a strange, vague, and ambivalent feeling in that attempt.

SPECIFICATIONS: silicone, plastic, hair, metal, DC motor, 7.5cm x 7.5cm x 3cm, 2019. The work is in the collection of The Cultural Centre of Pančevo.

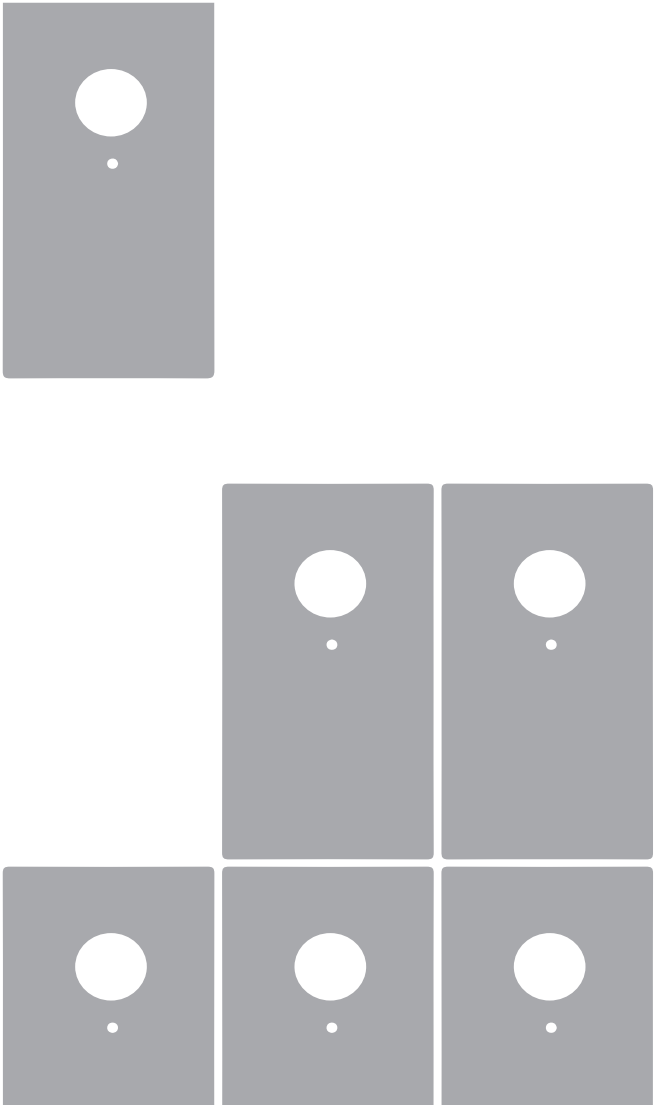

Eco-poetics as critical practices

Among the key themes that science and art have focused on over the past decades are the ***symbiosis*** and ***interdependence*** of us and other living organisms. When it comes to microorganisms, the immune system, the digestive process would be unthinkable without the benign bacteria and fungi that live inside us. According to recent scientific estimates, "90% of the cells that comprise our bodies are bacterial [...] each human gut has entered into a persistent partnership with over 150 species of bacteria, and that the human species maintains about 1000 major bacteria groups in our gut microbiome" (Gilbert, Sapp and Tauber, 2012: 327). When we take into account the bacterial symbionts of our respiratory organs, skin, mouth and reproductive orifices, that number is significantly higher.

Microorganisms play a crucial role not only in the functioning of our organisms, but also in maintaining hygiene in urban structures. Thus, sewage treatment directly depends on the bacteria and molds that feed on our organic waste. Cities would be uninhabitable without them, furthermore, they directly influenced the development of architecture and sewage infrastructure as we know it. Likewise, different types of molds and fungi, as beings that consume all kinds of organic waste, directly purify our settlements and remove from them all the discarded things that could become harmful to our health. In addition, mites and smaller insects feed on tons of dead skin and hair cells that we discard during our lives and thus significantly affect our space as we know it.

Microorganisms and their importance to our health and the environment generally remain outside the domain of the visible, until, for example, we need penicillin or other molds to fight an infection caused by harmful bacteria. However, larger organisms and the extent to which we are dependent on them also remain outside the realm of the visible and conscious. People who live in cities may never have seen a cow in person, they may not eat meat at all, but they could not avoid using asphalt surfaces and vehicles whose tires contain derivatives of cow bodies. We depend on animals raised on farms or in laboratories to a great extent, through various types of industry (food, automotive, pharmaceutical), through the indirect use of derivatives of animal origin such as hormone therapies or products that we are not even aware contain substances of animal origin.

Contemporary artistic and curatorial practices often problematize these and similar phenomena, raising questions about how dependent we are on the exploitation of animal life and tissues. Thus, in 2010, the 12th issue of *Antennae – The Journal of Nature in Visual Culture* was dedicated to artistic practices that revolve around pigs. It includes contributions and interviews with 13 artists: Carsten Höller and Rosemarie Trockel, Giovanni Aloi, Susan McHugh, Elio Caccavale, Fieldclub, Wim Delvoye, Christien Meindertsma, Insa Winkler, Catherine Bell, Brett Mizelle, Kira O'Reilly and Astrid Kogler.

According to the editor-in-chief, Giovanni Aloi, in that issue of the journal, a pig is treated as "an animal on the borders. Sometimes a pet, at others a pest, anonymous farm animal, source of catastrophic pandemic anxieties, indispensable scientific bio-resource, cute fictional character, however preferably encountered on a plate, roasted or minced. Historically very close to us,

but kept conveniently distant at the same time […] No longer fit to live in the wild, evolved trough millennia of deterritorialised captive existence, the postmodern pig dramatically poses a 'question of identity'. Where does the animal end, and where do we begin? Who is more prominently shaping whom in this becoming?" (Aloi, 2010: 3). These are precisely the key questions when it comes to exploitation or any other relationship with other living beings – how much do our relationship with them shape us and how much are they a part of us?

The exhibition *Eco-poetics: space for other beings and us* gathers artists and architects around complex questions such as: How do we share space with other beings? How aware are we of other beings in our closest environment? How do different beings affect the quality of our lives? These questions cannot be approached from the point of view or only one discipline because they require an interdisciplinary and even a transdisciplinary approach, but art has a very significant role in pointing out the key problems related to our relationship to other living beings.

The exhibition contains installations by Miljena Vučković, Katarina Jovanović Allfa and Senka Trivunac, which were produced on this occasion and shown for the first time, as well as recent works by Vladimir Perić Talent, Predrag Terzić, Jelena Micić and Nemanja Milenković, who reflect of space in a critical and ecologically conscious way, as well as the work of Nenad Gajić, which recently became part of the collection of the Cultural Center of Pančevo. Looking at the works of these authors, we can conclude that eco-poetics are not something that is grounded, given, canonical and implied in creative practice. They arise from the struggle, often activist, for life with other beings as a measure of a quality of living, but also for the conditions which would enable such quality of living. Furthermore, their works refer to numerous mechanisms of ***control***, ***suppression*** and/or ***removal*** of other living beings from the human close environment, whereby artistic practice and artistic research in a communicative and sometimes humorous way show what these mechanisms look like when viewed from a different angle.

Space for birds, space for people

Urban structures are not only habitats for people and pets, which is often overlooked. Cities are the habitats of many endangered species of birds and those that are still in numbers that are not alarming. Some of those birds we only hear, some we see, and more and more often we receive information about drastic reductions in their populations caused by pesticides used to eliminate insects. In cities, we can see traces of the awareness that cities should be made as accessible as possible to birds. So, for example, on some Brutalist solitaires and blocks from the 1970s and 1980s, one can notice purposefully left openings in which smaller raptors such as kestrels nest. During the cold days of winter, we can leave sunflowers and other seeds for small birds such as warblers, redstarts, robins, and sparrows. We can also help other small urban animals such as hedgehogs that hibernate during the winter and need peace in holes in the ground, between buildings or in some other hidden place.

However, in cities there are many more mechanisms to control the settlement of birds. On the buildings, you can often see traces of destroyed swallow nests that were removed by the tenants through the nearest windows. The leitmotif of the cities lately are the anti-bird spikes that are placed as obstaclse to pigeons. Although these spikes can be used positively to block birds' access to power lines where they can get hurt or even killed, their use often goes beyond measure. Thus, in many cities, the tenants of the houses placed these spikes on tree branches under which they parked their cars, which in 2017 in Bristol caused a great resistance in the public. Katarina Jovanović Allfa turns to these mechanisms

of suppression and deprivation of habitat for birds in her intervention, and in a witty way she uses the same mechanism to prevent people from using (their) space.

The inversion of what is intended for humans and what is intended for birds is also applied by Vladimir Perić Talent in his long-lasting project *Skyscraper for birds*. Created as a direct response to inhumane construction policies that aim to sell as many apartments as possible in as little space as possible, *Skyscraper for birds* consists of 160 birdhouses arranged in a twenty-story skyscraper-like structure. Perić explains the concept of the work in a humorous way – birdhouses are not adapted to the modern context in which humanism, empathy or appreciation of individuality are not significant concepts, and the measure of building apartments is only profit, regardless of the adequacy of such housing and the quality of life. Being aware of this, a young architect comes to ingenious ideas of building a skyscraper for birds, hoping that this will become a global situation for bird housing, and that all the credit, both in terms of fame and money, will go to him (cf. *Arhitekton*, 1.3.2020).

Perić built *Skyscraper for birds* first in Austria, then in Rijeka, as part of the "Twisted Pocket" project of the Museum of Modern and Contemporary Art, as part of the Rijeka 2020 – European Capital of Culture program. In both *Skyscrapers*, several pairs of birds have built their nests, which is a great contribution to the concept of Perić's work as a specific "living" sculpture, but it is also of importance to the birds that "upgraded" the artistic work by moving in. *Skyscraper for birds* was also installed in 2020 in the City Park in Čačak, as part of the 30th Nadežda Petrović Memorial, where the artist introduced a small diversion into his work. Namely, the opening of the *Skyscraper* represented the symbolic removal of the red crosses that blocked the openings to the houses, and until that moment the building represented a *quarantine for birds*, in the spirit of the current global situation. As most of the small city birds are migratory, Perić, in the context of the disruption of the ecosystem and the ban on movement during the pandemic, built this third *Skyscraper for birds* as a critical object in the public space and a potential new habitat for small birds.

Human space for plants; staging and managing lives

When it comes to suppressing and removing other beings from our close environment, it does not only apply to birds and insects, but also to plants. In addition to the fact that wild plants have less and less space to grow, they are also being systematically destroyed due to pollen allergies and the suppression of ticks that transmit many diseases, including Lyme disease. When it comes to urban spaces, they are the field of biopolitics and control of plant life through suppression and protection mechanisms, because many trees and parks had to be protected as natural monuments in order to guarantee their right to life. In addition, populated areas are also places where plants are introduced artificially, and the humanization of the living space with plants is usually done through pots in which we can have the most exotic, non-native, and even invasive species. Through the installations of Miljena Vučković and Predrag Terzić, we see that the life of those plants in pots becomes very similar to the lives of people in small, cramped, inadequate and isolated living and working spaces. But they also become a means of communication and connection with other people, a way to discover whole new worlds.

When it comes to the mechanisms of life management, inconsistent and contradictory mechanisms of protection and management of environmental pollution are at the centre of the artistic research of Nemanja Milenković and Jelena Micić. Milenković investigates the

relationship between protected areas and sport-tourist hunting in them, and in his works we also see two ancient symbols of civilization – *salt* as a symbol of people, a a nutrient without which one cannot live, a means of preserving meat and animal derivatives, a means used in wound suturing process; and the depiction of a *deer* that had an important place in the history of Christianity and family crests, but it is forgotten that it is a living species that has the right to live freely, not just to live until the next organized hunt. The focus of Jelena Micić's *Red Analysis* project is the pollution of air, water, soil, as well as everything in them, which is visible to us only because iron and its derivatives have a noticeable red nuance. All other pollutions that are not so noticeable remain in the domain of non-representable, unprovable, and unstoppable, and they come to light only when the consequences they create begin to be felt.

From all this we can conclude that our life with other beings is the result of numerous systems of removal, suppression, control, artificial introduction and maintenance. The near and far environment as we know it is a constant balancing act between suppressing the undesirable and encouraging the desirable, be it exotic plants in a climate zone that does not suit them or fields of hybrid grains. In such a context, artists often undertake actions that contribute to the awareness of the disfigurement of the world created by the application of biopolitics. British artist Simon Starling realized several actions with plants that were historically displaced from their natural environment. With the *Rescued Rhododendrons* action (1999), he transported seven plants of this species from Scotland to Spain, from where the species was introduced to Britain in 1763. In the reverse process, he displaced cacti from the Tabernas desert in Spain, where they were introduced during the 15th century, and then more species were introduced in the 20th century for the purposes of filming western films. However, he did not return them to the area of origin, but exhibited them in the Portikus gallery in Frankfurt, in which he changed the climate by heating, so that the cacti could survive, and then returned them to Spain. In the post-Yugoslav region, Marko Brecelj reacted to similar themes by carrying out humorous, soft-terrorist actions as a reaction to the decision of the mayor of Koper to buy 215 large palm trees using public funds, each of which costed 2500 euros, and 75% of them did not survive the first winter.

In the context of simulating the wealth of biodiversity by introducing creatures that don't belong to it, while real biodiversities are being destroyed, artists critically approach even more drastic simulations that don't even include living beings. Thus, in the works of Senka Trivunac and Nenad Gajić, we see objects that have a striking resemblance to real animals. Despite the maximum physical (artistic) resemblance to living beings, these objects don't move at all or move with a single repetitive movement. They are located in staged, controlled environments. Such created scenes instruct us to look critically at problems such as reducing living beings to a single function that suits us (to look at them, to hunt them for their horns, to eat them or something else). They also make us think critically about the cost of seeing in our immediate vicinity animals that don't even live on the same continent as us.

The installation *Exposing the simulacrum* by Senka Trivunac deconstructs the apparent normality of the situation that animals are close to us, especially animals of numerous different species that we would never be able to see in one natural location. Collections of natural history museums, zoos, trophy collections, places where illegally imported "exotic" animals or indigenous wild animals are deprived of freedom – these are all places that create the false illusion that we have the right to have wild animals in our vicinity for knowledge, for prestige or for some other reasons. In a similar way, Nenad Gajić's object simulates a life that we are un-

able to reanimate, create, preserve, understand, thereby putting us in a situation to realize that we are unable to *control* the life of other beings and that control often leads to suppression, deprivation, impoverishment or creation of illusion that coexistence exists.

In place of a conclusion

Our living space is the result of many uncompromising approaches to nature on the basis of which we suppress or encourage unwanted or desired beings in our environment. This is how we experienced the XXI century without the plague, we suppress malaria, we suppress disease from parasites that can be obtained from "unclean" water. However, in the process we forget that plants don't exist only to smell and look nicely to us, we forget about the fungi that remove organic waste, about the tiny animals that eat insects that can potentially transmit various diseases and that suffer when highly toxic pesticides are applied to insects. We forget that the space we occupy is not only ours, that even our bodies are not only ours, but are the habitat of many bacteria and fungi that allow us to digest food, breathe, live.

For this reason, the exhibition *Eco-poetics: space for other beings and us* gathers artists, architects and visitors to think about the topic of sharing living space with other beings, especially in urban environments. How much does our life depend on these beings, how much is our identity only ours? The exhibition is just a small contribution to the great topic of survival, which needs to be fought for every day and with the greatest efforts, against poisoning by plastic, pesticides, metal particles. It needs to be carried on through fight for the life of bacteria and larger beings that are billions of years older than us and whose complete role in ecosystem, with all the achievements of science, we still cannot fully understand.

Sonja Jankov

Aloi, Giovanni (ed.), "Pig" – special issue of *Antennae: The Journal of Nature in Visual Culture*, 12 (Spring 2010)

Gilbert, Scott F., Jan Sapp and Alfred I. Tauber, "A Symbiotic View of Life: We Have Never Been Individuals," *The Quarterly Review of Biology*, Vol. 87, No. 4 (December 2012), 325–341

„Drugi Neboder za ptice je u Rijeci – a prvi?", *Arhitekton*, 1. 3. 2020.

Миљена Вучковић (1983, Нови Сад), завршила је основне и мастер студије на Департману за архитектуру Факултета техничких наука у Новом Саду. Њено основно интересовање и заједничка тема свих њених радова јесте простор – перцепција и презентација простора, његова променљивост и границе. Феномен простора истражује кроз разноврсне активности, користећи различите приступе и методе, од микро до макро нивоа, кроз позоришне и филмске сценографије, просторне и светлосне инсталације, дизајн изложбених поставки, продукцију културних site-specific догађаја, предавања и публикације. Стекла је значајно професионално искуство у пољу позоришне и филмске сценографије, радећи на пројектима разнородног стила и обима (представе, перформанси, филмови, музички спотови, итд). Кроз интерпретације простора развија интересовање и за светло, односно питање утицаја светла и дефинисање простора кроз нематеријалан аспект светла. Активна је као потпредседница и координаторка пројеката у Удружењу *Сценаториа*. Редовно учествује на различитим стручним скуповима као говорник и учесница, укључујући Прашко квадријенале – PQ15, PQ19 и Berlinale Talents 2018.

Miljena Vučković (1983, Novi Sad), completed her bachelor and master's studies at the Department of Architecture, Faculty of Technical Sciences in Novi Sad. Her main interest and the common theme of all her works is space – the perception and presentation of space, its variability and boundaries. She explores the phenomenon of space through various activities, using different approaches and methods, from micro to macro level, through theatre and film sets, space and light installations, design of exhibition settings, production of cultural site-specific events, lectures and publications. She gained considerable professional experience in the field of theatre and film scenography, working on projects of various styles and scope (plays, performances, films, music videos, etc.). Through interpretations of space, she develops an interest in light, in particular, the question of the influence of light and the definition of space through the immaterial aspect of light. She is active as vice president and project coordinator in the "Scenatoria" Association. She regularly participates in various professional manifestations as a speaker and participant, including the Prague Quadrennial – PQ15, PQ19 and Berlinale Talents 2018.

Катарина Јовановић Allfa (1995, Београд), дипломирала је и завршила мастер студије на вајарству на Факултету ликовних уметности у Београду, у класи професора Мрђана Бајића. Добитница је више награда за рад, укључујући награду за сценографију и дизајн сцене у Румунији *Theatar networking talents* (2017), награду за рад у камену (2017), награду за колекцију ФЛУ (2016). Поред вајарства, бави се перформансом и вишемедијским радом. Најчешћи медији деловања су перформанс и инсталација. Иза себе има неколико самосталних изложби у Београду, као и више групних изложби широм региона, и рад у позоришту на сценографији и костиму за који је награђивана у региону. Тренутно је активан члан пројекта *Commons, замишљање институције будућности*, који се реализује у Србији и иностранству. У свом раду се највише обазире на стање појединца као функционалне јединке система, испитује позиције у оквирима могућности и потенцијала и датог система вредности. Учествовалала је на неколико уметничких колонија и радионица. Рад за слабовиде и слепе који је реализовала у оквиру пројекта *У додиру са* постао је део колекције Музеја савремене уметности у Београду.

Katarina Jovanović Allfa (1995, Belgrade), completed her bachelor and master studies in sculpture at the Faculty of Fine Arts in Belgrade, in the class of Professor Mrđan Bajić. Her work was awarded for several times, including the scenography and stage design award in Romania "Theatre networking talents" (2017), the award for work in stone (2017), the award for the FLU collection (2016). In addition to sculpture, she is engaged in performance and multimedia work. Her most common mediums of action are performance and installation. She has had several solo exhibitions in Belgrade and took part in several group exhibitions throughout the region, worked in theatre on scenography and costumes for which she was awarded in the region. Currently, she is an active member of the project "Commons, imagining the institution of the future," which is implemented in Serbia and abroad. In her work, she pays most attention to the state of the individual as a functional unit of the system, examines positions within the framework of opportunities and potentials and the given value system. She participated in several art colonies and workshops. The work for the visually impaired and the blind, which she produced as part of the "In touch with" project, became part of the collection of the Museum of Contemporary Art in Belgrade.

Немања Миленковић (1996, Нови Сад), основне академске студије (2019) и мастер академске студије (2021) завршио је на Академији уметности у Новом Саду, на студијском програму Сликарство, у класи професора Драгана Матића, где је и запослен као стручни сарадник од 2021. године. До сада је свој рад приказао на 14 самосталних изложби, а учествовао је на преко 30 групних изложби у земљи и иностранству. Добитник је неколико признања и награда од којих издваја Годишњу награду Департмана ликовних уметности за најуспешнији уметнички рад из уметничке дисциплине сликање (2019). Стипендиста је *Досиѿеје* – Фонда за младе таленте 2018/2019. и 2019/2020. године, коју додељује Министарство омладине и спорта. Члан је СУЛУВ-а (Савез удружења ликовних уметника Војводине) и *Шок ЗаДруīе*, у оквиру које уређује ликовни програм од 2020. године.

Nemanja Milenković (1996, Novi Sad), completed his BA (2019) and MA studies (2021) in Painting at the Academy of Arts in Novi Sad, in the class of Professor Dragan Matić, where he has been employed as a professional associate since 2021. So far, he has shown his work at 14 solo exhibitions, and participated in over 30 group exhibitions in the country and abroad. He is the recipient of several awards and prizes, of which he singles out the Annual Award of the Department of Fine Arts for the most successful artistic work in the art discipline of Painting (2019). He is a scholarship holder of Dositeja – Fund for Young Talents 2018/2019 and in 2019/2020 he was awarded a scholarship by the Ministry of Youth and Sports. He is a member of SULUV (Union of Associations of Visual Artists of Vojvodina) and artist's cooperative Shock ZaDruga, within which he organizes art program since 2020.

Јелена Мицић (1986, Књажевац), магистрирала је на Академији ликовних уметности у Бечу (2020), на одсеку за Текстуалну скулптуру, а мастер студије филозофије (2012) и дипломске студије на Катедри за скандинавске језике и књижевности (2010) завршила је на Универзитету у Београду. У уметничкој пракси бави се друштвено-политичким аспектима боје и бојних система, као и материјалним условима рада. Тренутно ради као уметнички директор фестивала за уметност и активизам WIENWOCHE у Бечу. Имала је до сада 21 самосталну изложбу у Србији, Аустрији, Словачкој, Мађарској, девет изложби реализованих у колаборацији с још једним уметником и учествовала је на преко 160 групних изложби у Србији, Аустрији, Италији, Немачкој, Словенији, Бугарској, Пољској, Румунији, Хрватској, Португалији. Добитница је неколико награда и похвала за рад, међу којима се издвајају *Димитрије Башичевић Манїелос*, Београд/Њујорк (2021); Похвална награда Академије ликовних уметности за најбоље завршне тезе, Беч (2020); Ö1 Talentestipendium Bildende Kunst, Беч (2018); *kültür gemma! Fellowship*, Беч (2018); Друга награда – Fassadengestaltung Wettbewerb, Беч (2015); Прва награда за фотографију – ПОК, Београд (2012); Прва награда за фотографију – Creative or Cloned, Београд (2011). Радови јој се налазе у јавним колекцијама: Wienmuseum, Беч, Колекција града Беча, Artothek des Bundes (Министарство уметности, културе, јавног сектора и спорта), Аустрија, Kupferstichkabinett der Akademie der bildenden Künste, Беч, Завичајни музеј Књажевац.

Jelena Micić (1986, Knjaževac) received her master's degree at the Academy of Fine Arts in Vienna (2020), at the Textual sculpture class, and she completed her master's studies in Philosophy (2012) and graduate studies at the Department of Scandinavian Languages and Literatures (2010) at the University of Belgrade. In her artistic practice, she deals with the socio-political aspects of colour and colour systems, as well as the material conditions of work. She currently works as the artistic director of the art and activism festival WIENWOCHE in Vienna. She has so far had 21 solo exhibitions in Serbia, Austria, Slovakia, Hungary, 9 exhibitions realized in collaboration with another artist and participated in over 160 group exhibitions in Serbia, Austria, Italy, Germany, Slovenia, Bulgaria, Poland, Romania, Croatia, Portugal. She is the recipient of several awards and commendations for her work, among which stand out the Dimitrije Bašičević Mangelos, Belgrade/New York (2021), appreciation prize from the Academy of Fine Arts for the best final theses, Vienna (2020), Ö1 Talentestipendium Bildende Kunst, Vienna (2018), kültür gemma! Fellowship, Vienna (2018), Second Prize – Fassadengestaltung Wettbewerb, Vienna (2015), First Prize for Photography – POK, Belgrade (2012), First Prize for Photography – Creative or Cloned, Belgrade (2011). Her works are in public collections: Wienmuseum, Vienna, Collection of the City of Vienna, Artothek des Bundes (Ministry of Art, Culture, Public Sector and Sports), Austria, Kupferstichkabinett der Akademie der bildenden Künste, Vienna, The Homeland Museum in Knjaževac.

Владимир Перић Талент (1962, Земун), студирао је графику и фотографију на Факултету примењених уметности и дизајна у Београду. Од 1986. до 1996. излагао је под псеудонимом Талент, а од 1996. до 2006. као члан групе *Talent Factory*. Од 2006. ради на пројекту *Музеј детињства*. Његов рад плуралистичког израза припада концептуалној уметности и препознатљив је на разним уметничким пољима: у музици, у визуелној уметности – графици и графичком дизајну, фотографији, те у ликовној уметности у којој се изражава у форми инсталација, објеката и ready-made објеката. До сада је излагао на шездесетак самосталних и на више од 200 групних изложби. Био је представник Србије на 55. Бијеналу у Венецији, 2013. године, с Милошем Томићем.

Vladimir Perić Talent (1962, Zemun), studied art print and photography at the Faculty of Applied Arts and Design in Belgrade. From 1986 to 1996 he exhibited under the pseudonym Talent, and from 1996 to 2006 as a member of the Talent Factory collective. Since 2006, he has been working on the Museum of Childhood project. His work of pluralistic expression belongs to conceptual art and is recognizable in various artistic fields: in music, in visual arts – fine art print and graphic design, photography, installations, objects and ready-made objects. So far, he has exhibited at about 60 individual exhibitions and at more than 200 group exhibitions. He represented Serbia at the 55th Venice Biennale in 2013 with Miloš Tomić.

Предраг Терзић (1972, Београд), дипломирао је и магистрирао на Факултету ликовних уметности у Београду, одсек сликарство. Докторирао на Интердисциплинарним студијама теорије уметности и медија на Универзитету уметности у Београду. Радови му се налазе у више приватних колекција у земљи и иностранству. Излагао је на 25 самосталних изложби и више од 40 групних изложби у земљи и иностранству (Немачка, Словенија, Белгија, Канада, Аустрија, САД, Италија, Грчка, БиХ, Црна Гора, Шведска, Пољска, Румунија, Бугарска, Кипар, Турска, Молдавија, Албанија).

Predrag Terzić (1972, Belgrade), graduated and gained his master's degree at the Faculty of Fine Arts in Belgrade, department of Painting. He holds doctorate in Interdisciplinary Studies in Art and Media Theory from the University of Arts in Belgrade. His works are in several private collections in the country and abroad. Exhibited at 25 solo exhibitions and more than 40 group exhibitions in the country and abroad (Germany, Slovenia, Belgium, Canada, Austria, USA, Italy, Greece, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Sweden, Poland, Romania, Bulgaria, Cyprus, Turkey, Moldova, Albania).

Сенка Тривунац (1984, Београд), завршила је 2005. основне студије на Факултету примењених уметности, одсек фотографије, у Атини (Грчка). Године 2020. завршила је основне и мастер студије на Факултету ликовних уметности у Београду, одсек вајарство, у класи Мрђана Бајића. До сада је имала самосталне изложбе *Master State* у Дому омладине Београда (2020) и *Ја и мој мајмун у Маīацину* Краљевића Марка (2022, с Драганом Николетић). Учествовала је на бројним групним изложбама, укључујући изложбу *Слобода је леīа кад се о њој īева,* у Центру за културну деконтаминацију – ЦЗКД (2016); Изложба цртежа и скулптура малог формата у Дому омладине Београда (2018); ФЕСТУМ (Фестивал студената Универзитета уметности) у СКЦ-у (2019). Уметничка је директорка Удружења ПУХ, које је организовало три резиденцијална програма у селу Бујачић код Ваљева и шест колективних изложби у Београду и Ваљеву. Учествовала је по позиву у резиденцији *Табуи у īранзицији*, у организацији Земунског малог уметничког центра – ЗМУЦ (2014) и на Јаловичкој ликовној колонији (2021).

Senka Trivunac (1984, Belgrade), completed her BA studies at the Faculty of Applied Arts, Department of Photography in Athens (Greece) in 2005. In 2020, she completed BA and MA studies at the Faculty of Fine Arts in Belgrade, Department of Sculpture, in the class of Mrđan Bajić. So far, she has had solo exhibitions "Master State" in the Belgrade Youth Center (2020) and "Me and my monkey" in "Magacin" Kraljevića Marka (2022, with Dragana Nikoletić). She participated in numerous group exhibitions, including the exhibition "Freedom is beautiful when it is sung about" at the Center for Cultural Decontamination – CZKD (2016), Exhibition of small-format drawings and sculptures at the Belgrade Youth Center (2018), FESTUM (Festival of students of the University of Arts) in Student Cultural Center (2019). She is the artistic director of the PUH association, which organized three residential programs in the village of Bujačić near Valjevo and six collective exhibitions in Belgrade and Valjevo. She participated by invitation in the "Taboos in Transition" residency in the organization of the Zemun Small Art Center – ZMUC (2014) and in the Jalovik Art Colony (2021).

Ненад Гајић (1982, Панчево), дипломирао је 2006. године на Факултету примењених уметности у Београду, на одсеку за графички дизајн. Од 2007. године гради каријеру у области специјалних ефеката и филмске маске. Ради на многобројним домаћим филмовима, ТВ серијама и за позоришта. Упоредо се интересује за stop motion лутка анимацију и ради на продукцијама у земљи и иностранству. Од 2013. излаже покретне скулптуре, како минијатуре, тако и у великим димензијама. Већ 2013. добија награду за проширене медије. Од 2018. излаже реалистичне покретне скулптуре које симулирају дисање живих бића и то постаје главна тема којом се бави у својим радовима. Аниматроник фигуре је израдио за уметничко-научну изложбу *Human 2.0* за *Музеј будућности* у Дубаију, затим за амерички филм *Вандал* и излагао их на бројним изложбама, укључујући 58. Октобарски салон у Београду.

Nenad Gajić (1982, Pančevo), graduated in 2006 from the Faculty of Applied Arts in Belgrade, Department of Graphic Design. Since 2007, he has been building a career in the field of special effects and film masks. He worked on numerous films, TV series and theatres in Serbia. At the same time, he is interested in stop motion puppet animation and works on productions in the country and abroad. Since 2013, he has been exhibiting moving sculptures, both miniatures and large-scale. In 2013, he received the award for extended media. Since 2018, he has been exhibiting realistic moving sculptures that simulate the breathing of living beings, and this becomes the main theme he deals with in his works. He created animatronic figures for the art-science exhibition Human 2.0 for the Museum of the Future in Dubai, then for the American film Vandal and exhibited them at numerous exhibitions, including the 58th October Salon in Belgrade.

Соња Јанков (1985, Нови Сад), истраживачица је и кустоскиња. Завршила је научне докторске студије из теорије уметности и медија на Центру за интердисциплинарне студије Универзитета уметности у Београду, одбранивши 2021. године дисертацију *Цитирање архитектуре југословенског модернизма као стваралачки и интерпретативни метод у савременим уметничким праксама*. Друштво историчара уметности Србије наградило је њену изложбу *(Де)конструкције простора: архитектура другим средствима*, у Галерији савремене уметности Панчева, као најбољу ауторску изложбу у 2021. години. Као кустос је реализовала изложбе у Културном центру Београда, Галерији савремене уметности – Панчево, Галерији *Ремонт* – Београд, ММСУ – Ријека, Галерији *Казамат* – Осијек, Погону *Јединство* – Загреб. Аутор је неколико научних радова и бројних текстова за изложбе. Живи у Новом Саду.

Sonja Jankov (1985, Novi Sad) is researcher and curator. She completed her doctoral studies in Art and Media Theory at the Centre for Interdisciplinary Studies, University of Arts, Belgrade, with dissertation "Citing the Architecture of Yugoslav Modernism as Creative and Interpretative Method in Contemporary Artistic Practices." The Society of Art Historians of Serbia awarded her exhibition "(De)construction of space: architecture by other means" in Gallery of Contemporary Art, Pančevo, as the best exhibition in 2021. As a curator, she realized exhibitions in the Cultural Centre of Belgrade, Gallery of Contemporary Art – Pančevo, Gallery Remont – Belgrade, MMSU – Rijeka, Gallery Kazamat – Osijek, Pogon Jedinstvo – Zagreb. She is the author of several scientific papers and numerous texts for exhibitions. She lives in Novi Sad.

КУЛТУРНИ ЦЕНТАР ПАНЧЕВА

Културни центар Панчева /
The Cultural Centre of Pancevo
Галерија савремене уметности /
The Gallery of Contemporary Art
Pančevo / Војводе Живојина
Мишића 1, 26000 Панчево
gsu.pancevo@gmail.com
www.kulturnicentarpanceva.rs
++381(0)13.346.137

UMETNO STARHIT EKTURAD IZAJN23

XVIII УАД / Уметност, архитектура, дизајн /
XVIII UAD / Art, Architecture, Design
Еко-поетике: простор за друга бића и нас /
Eco-poetics: space for other beings and us

1 – 20. децембра 2023, Панчево

Учесници / artists:

Миљена Вучковић | Miljena Vučković

Катарина Јовановић Allfa | Katarina Jovanović Allfa

Јелена Мицић | Jelena Micić

Немања Миленковић | Nemanja Milenković

Владимир Перић Талент | Vladimir Perić Talent

Предраг Терзић | Predrag Terzić

Сенка Тривунац | Senka Trivunac

Ненад Гајић | Nenad Gajić

Кустоскиња и селекторка / Curator and selector:
Соња Јанков / Sonja Jankov

Организаторка програма и уредница Галерије / Program organizer and Gallery Director
Ивана Маркез Филиповић / Ivana Markez Filipović

Уреднице каталога / Catalog editors
Ивана Маркез Филиповић и Соња Јанков / Ivana Markez Filipović i Sonja Jankov

Текстови / Texts
Соња Јанков и уметници / Sonja Jankov and artists

Дизајн / Design
Павле Халупа / Pavle Halupa

Фотографије / Photographs:
Уметници, Иван Зупанц, Дарија Драгојловић, Никола Радић Луцати, Јелена Мијић / Artists, Ivan Zupanc, Darija Dragojlović, Nikola Radić Lucati, Jelena Mijić

Превод / Translation
Цица Станић / Cica Stanić

Лектура и коректура / Proofreading and Language Editing
Данамарија Сердар / Danamarija Serdar

ИСБН број – 978-86-82546-02-3

Штампа / Print
***Donat Graf DOO*, Вучка Милићевића 29, Гроцка, Београд**

Тираж / Circulation **300**

Министарство културе
Републике Србије,
Покрајински секретаријат
за културу, јавно
информисање и односе
с верским заједницама

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

73/76(497.11)”19/20”(083.824)

UMETNOST, arhitektura, dizajn 23 : еко-поетике: простор за друга бића и нас = eco-poetics: space for other beings and us : [Културни центар Панчева, Галерија савремене уметности, 1 – 20. децембра 2023] / [текстови Соња Јанков и уметници ; фотографије Иван Зупанц ... [и др.] ; превод Цица Станић]. - Pančevo : Kulturni centar Pančeva, 2023 (Београд : Donat graf). - [59] str. : ilustr. ; 21 cm

Uporedo srp. tekst i engl. prevod. - Tiraž 300.

ISBN 978-86-82546-02-3

а) Ликовна уметност -- Србија -- 20-21. в. -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 130021641

Учесници / Artists

Миљена Вучковић | Miljena Vučković
Катарина Јовановић Allfa | Katarina Jovanović Allfa
Јелена Мицић | Jelena Micić
Немања Миленковић | Nemanja Milenković
Владимир Перић Талент | Vladimir Perić Talent
Предраг Терзић | Predrag Terzić
Сенка Тривунац | Senka Trivunac
Ненад Гајић | Nenad Gajić

Кустоскиња и селекторка / Selector and Curator

Соња Јанков / Sonja Jankov

Културни центар Панчева /
The Cultural Centre of Pancevo

Галерија савремене уметности /
The Gallery of Contemporary Art